

Przemoc wobec dzieci niepełnosprawnych: prawodawstwo, polityki i programy w UE

Streszczenie

Artykuł 24 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej gwarantuje wszystkim dzieciom w Unii Europejskiej (UE) prawo do ochrony, które obejmuje prawo do swobodnego wyrażania poglądów, utrzymywania kontaktu z obojgiem rodziców i do tego, by w działaniach dotyczących dzieci uwzględniano ich najlepszy interes. Artykuł 3 gwarantuje wszystkim osobom w UE prawo do poszanowania ich integralności fizycznej i psychicznej, natomiast art. 26 uznaje prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im integrację oraz udział w życiu społecznym.

Dzieci niepełnosprawne napotykają poważne trudności w korzystaniu z przysługujących im praw podstawowych. Są często wykluczane ze społeczeństwa, a niektóre z nich mieszkają w instytucjach opiekuńczych

lub innych placówkach, z dala od swoich rodzin. Dzieci niepełnosprawne są pozbawione dostępu do podstawowych usług, takich jak opieka zdrowotna i edukacja, i spotykają się z napiętnowaniem oraz dyskryminacją, a także przemocą seksualną, fizyczną i psychiczną.

Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA) przeprowadziła badania dotyczące przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych, skupiając się na zakresie, formach, przyczynach i okolicznościach takiej przemocy. W niniejszym streszczeniu przedstawiono główne ustalenia badań FRA, które opublikowano w całości w sprawozdaniu zatytułowanym *Violence against children with disabilities: legislation, policies and programmes in the EU* (Przemoc wobec dzieci niepełnosprawnych: prawodawstwo, polityki i programy w UE, zob. Dodatkowe informacje).

Gromadzenie danych i zasięg

W ramach prezentowanych badań, FRA przeprowadziła analizę dostępnych dokumentów i danych obejmującą wszystkie 28 państw członkowskich UE, w tym analizę przepisów i polityk dotyczących dzieci niepełnosprawnych, a także krajowych działań w zakresie zapobiegania przemocy i ochrony przed nią.

Ponadto przeprowadzono, na podstawie częściowo ustrukturyzowanego kwestionariusza, indywidualne rozmowy z pracownikami wyznaczonych organów będących częścią krajowych systemów wdrażania Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych (Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD). Rozmowy te przeprowadzono w 13 państwach członkowskich UE:

Austrii, Bułgarii, Chorwacji, Czechach, Danii, Holandii, na Litwie, Polsce, Portugalii, Słowenii, Szwecji, we Włoszech i Wielkiej Brytanii.

Wśród respondentów znalazły się organy administracji publicznej, pracownicy służby zdrowia, pracownicy szkolnictwa i dostawcy usług dla dzieci niepełnosprawnych, organizacje społeczeństwa obywatelskiego, w tym organizacje reprezentujące osoby niepełnosprawne, organizacje rodziców, organizacje udzielające wsparcia ofiarom, organizacje pozarządowe prowadzące działalność w zakresie praw dziecka, a także różne organizacje praw człowieka, takie jak krajowe instytucje ochrony praw człowieka i rzecznicy praw obywatelskich.

Przemoc wobec dzieci niepełnosprawnych: zagadnienie z dziedziny praw podstawowych

W ramach międzynarodowych i europejskich systemów prawnych i polityki uznaje się, że zagadnienie przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych wymaga szczególnej uwagi ze strony decydentów i praktyków. Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka (Convention on the Rights of the Child, CRC) oraz Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych (CRPD) mają kluczowe znaczenie dla zapewnienia dzieciom niepełnosprawnym ochrony przed przemocą; pierwsza z wymienionych konwencji jest w całości poświęcona dzieciom, a druga dotyczy życia z niepełnosprawnością. Wszystkie państwa członkowskie UE ratyfikowały CRC, a 25 państw członkowskich UE ratyfikowało CRPD (stan na wrzesień 2015 r.). W 2010 roku również UE przystąpiła do CRPD, co oznacza, że konwencja jest obecnie integralną częścią unijnego porządku prawnego, a całość prawodawstwa i praktyk UE musi być zgodna z jej postanowieniami.

Organy traktatowe obu tych konwencji ONZ omówiły szczegółowo kwestię przemocy wobec dzieci w uwagach ogólnych i uwagach końcowych do sprawozdań Państw Stron. Również państwa członkowskie uznały w różny sposób potrzeby w zakresie ochrony dzieci niepełnosprawnych, np. poprzez penalizację przemocy lub nakreślenie krajowych polityk dotyczących przeciwdziałania przemocy. W swoich niedawnych uwagach ogólnych dotyczących Unii Europejskiej, Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych zaleca UE podjęcie niezbędnych środków na rzecz uwzględnienia problematyki niepełnosprawności we wszystkich przepisach, politykach i strategiach dotyczących przeciwdziałania przemocy, niegodziwemu traktowaniu i wykorzystywaniu.

Rozmiary przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych są trudne do stwierdzenia, ponieważ dzieci te są niemal niewidoczne w oficjalnych statystykach. Wiarygodne szacunki dotyczące liczby dzieci niepełnosprawnych są trudno dostępne w związku z nieaktualnymi i różnicowanymi definicjami niepełnosprawności, brakiem wiarygodnych metod gromadzenia danych o niepełnosprawności, zwłaszcza wśród dzieci, a także różnicami metod gromadzenia danych o występowaniu niepełnosprawności w poszczególnych krajach. W Światowym raporcie o niepełnosprawności z 2011 r., w którym przywołano analizę Global Burden of Disease z 2004 r., szacuje się, że występowanie umiarkowanej i ciężkiej niepełnosprawności u dzieci w wieku 0–14 lat utrzymuje się na poziomie 5,1%. Oznacza to około 93 milionów dzieci na całym świecie. Brakuje pojedynczego źródła danych o dzieciach niepełnosprawnych w UE.

Mimo że dane dotyczące stopnia przemocy stosowanej wobec dzieci niepełnosprawnych są równie skąpe, respondenci uczestniczący w badaniu wskazywali na wysoką liczbę przypadków niegodziwego traktowania takich dzieci. UNICEF szacuje, że dzieci niepełnosprawne są od trzech do czterech razy bardziej narażone na przemoc fizyczną i seksualną oraz zaniedbanie niż dzieci bez niepełnosprawności.

„Dzieci niepełnosprawne wydają się bardziej bezbronne, o wiele bardziej bezbronne niż inne dzieci”. (Przedstawiciel organizacji pozarządowej zajmującej się prawami dzieci, Holandia)

„Bezsprzecznie je to spotyka. To [...] bardzo poważny problem. I z pewnością liczba spraw, które wychodzą na jaw, to zaledwie ułamek rzeczywistej liczby [...]. Problem ma o wiele większe rozmiary, niż się nam wydaje”. (Psycholog kliniczny, Czechy)

Dzieci niepełnosprawne mogą paść ofiarą przemocy w różnym otoczeniu, między innymi w szkole, w domu lub w instytucjach. W przeciwieństwie do dorosłych na przemoc narażone są wszystkie dzieci, w związku z etapem rozwoju, na którym się znajdują, ograniczoną zdolnością do czynności prawnych i uzależnieniem od rodziców lub innych opiekunów. Problem pogłębia się, gdy dziecko cierpi na niepełnosprawność. Dzieci niepełnosprawne częściej doświadczają przemocy, w tym form przemocy specyficznych dla niepełnosprawności, które różnią się od rodzajów przemocy dotyczącej dzieci bez niepełnosprawności. Należą do nich przemoc spowodowana uprzedzeniami wobec niepełnosprawności, krępowanie, wykorzystywanie seksualne podczas codziennych zabiegów higienicznych, przemoc w trakcie leczenia, a także nadmierne podawanie leków. Z badań wynika, że dzieci niepełnosprawne są szczególnie narażone na nękanie psychiczne, oraz przemoc seksualną i fizyczną, które mogą zniszczyć im życie.

„Dzieci niepełnosprawne należą do grupy dzieci najbardziej napiętnowanych i zmarginalizowanych i można powiedzieć, że w ich przypadku ryzyko przemocy jest o wiele większe, a to dlatego, że są one ignorowane przez społeczeństwo, a nastawienie ludzi wobec nich jest tradycyjnie negatywne”. (Przedstawiciel władzy publicznej, Bułgaria)

Izolowanie i napiętnowanie dzieci przez społeczeństwo, a także ich specyficzna sytuacja oraz większa zależność od opieki – w domu, ośrodkach opieki i innych instytucjach – z różnych względów zwiększa ryzyko przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych. Niejednokrotnie upośledzenie sprawia, że dzieci wydają się „łatwym celem”, ponieważ może im brakować umiejętności obrony, mogą napotkać utrudnienia przy zgłaszaniu przemocy lub ich skargi mogą nie być traktowane poważnie. Na to może nakładać się ryzyko związane z płcią, pochodzeniem etnicznym, statusem migranta lub sytuacją społeczno-materialną. Wpływ tych czynników zwiększających ryzyko

przemocy jest spotęgowany brakiem adekwatnej odpowiedzi służb odpowiedzialnych za ochronę dziecka na szczególnie potrzeby dzieci niepełnosprawnych – czy to w związku z niedostępnością, czy brakami przeszkolonych specjalistów.

„Szacujemy, że [...] w przypadku ciemnoskórego chłopca, zakwalifikowanego do grupy dzieci o „szczególnych potrzebach edukacyjnych”, pochodzącego z rodziny o niskich dochodach, prawdopodobieństwa wykluczenia z edukacji szkolnej jest 168 razy większe niż w przypadku dziewczynki pochodzącej z zamożniejszej rodziny bez »szczególnych potrzeb edukacyjnych«”. (Respondent z krajowej organizacji ds. praw człowieka, Wielka Brytania)

Dzieci niepełnosprawne są często pozbawione możliwości korzystania z usług ochrony dzieci lub inicjatyw służących dzieciom-ofiarom bez niepełnosprawności. Oznacza to zwiększone prawdopodobieństwo, że niepełnosprawne dziecko utknie w szczelinie między systemem ogólnych usług ochrony dzieci a systemem usług przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych. Ponadto, niejednokrotnie, świadczeniem usług dla dzieci z niepełnosprawnością zajmuje się kilka

organizacji lub różnych organów, które nie koordynują w odpowiedni sposób swoich działań.

„Na przykład może zdarzyć się, że trzy organy działają równoległe, nie kontaktując się ze sobą w celu wymiany informacji, nie odbywając wspólnych narad w sprawie dziecka ani nie koordynując działań w określonych obszarach. Ich funkcjonowanie byłoby o wiele skuteczniejsze, gdyby były one ze sobą wzajemnie połączone i tworzyły sieć, gdyby wymieniały się informacjami”. (Respondent z krajowej organizacji ds. praw człowieka, Chorwacja)

Często systemy ochrony dzieci, mechanizmy zgłaszania przemocy i usługi wspierania ofiar nie uwzględniają potrzeb dzieci niepełnosprawnych, piętząc kolejne przeszkody przed dziećmi poszukującymi wsparcia, starającymi się zgłosić przypadki przemocy lub dochodzącymi naprawienia szkody. W dokumencie analitycznym Komisji Europejskiej pt. *Coordination and cooperation in integrated child protection systems* („Koordynacja i współpraca w zakresie zintegrowanych systemów ochrony dzieci”) podkreślono potrzebę dopilnowania, by krajowe systemy ochrony dzieci były dostępne dzieciom znajdującym się w trudnej sytuacji, w tym niepełnosprawnym.

Kluczowe ustalenia i porady oparte na dowodach

Opierając się na wynikach swoich badań, FRA uważa, że decydenci i właściwe zainteresowane strony powinny skupić swoje wysiłki w zakresie zwalczania przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych i ich skutecznej ochrony przed niegodziwym traktowaniem i wykluczeniem w całej UE na obszarach działań wyszczególnionych poniżej.

Stworzenie bardziej integracyjnych systemów ochrony dzieci

Działania na rzecz zapobiegania przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych oraz rozwiązania jej problemu są najskuteczniejsze, jeżeli są całościowe i przekrojowe. Z badań FRA wynika, że wysiłki muszą obejmować i być ukierunkowane na wszystkie podmioty istotne w życiu dziecka – od rodziny, poprzez lokalną społeczność, pracowników służb i instytucji, po ogół społeczeństwa.

Ryzyko przemocy, w połączeniu z niepełnosprawnością, zwiększają również inne czynniki – takie jak płeć dziecka, jego sytuacja społeczno-materialna, przynależność do mniejszości etnicznej i pochodzenie ze

środowiska migrantów. Dlatego ważne jest rozpoznanie wielowarstwowego ryzyka, podejmowanie działań zapobiegawczych oraz projektowanie usług i działań w sposób umożliwiający świadczenie kompleksowego wsparcia. Wielu respondentów podkreślało, że systemy wczesnej interwencji są często niewystarczające dla dzieci niepełnosprawnych, ponieważ nie umożliwiają szybkiej identyfikacji i reagowania na sytuacje zagrożenia.

Służby ochrony dzieci odgrywają istotną rolę w zapewnieniu odpowiedniego uwzględnienia różnorodnych potrzeb dzieci niepełnosprawnych. Czasami nie spełniają one jednak szczególnych potrzeb dzieci niepełnosprawnych i są często niedostępne, zarówno w sensie fizycznym, jak i ze względu na brak pracowników posiadających niezbędne umiejętności lub przeszkolenie.

Z reguły ogólne usługi i działania skierowane do niepełnosprawnych dzieci lub dorosłych nie uwzględniają szczególnych potrzeb pod względem wsparcia dzieci niepełnosprawnych, a także barier, które mogą uniemożliwiać im dostęp do usług.

W ramach realizowanych przez siebie polityk państwa członkowskie stosują różne podejścia do rozwiązywania

problemów przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych. Niektóre włączają ochronę dzieci z niepełnosprawnością do polityki ochrony dzieci, inne starają się ją zapewnić w ramach polityki dotyczącej praw osób niepełnosprawnych, a jeszcze inne opracowują szczególne działania na rzecz przeciwdziałania przemocy wobec wszystkich dzieci w szkole lub w domu. Mimo że w ramach tych ogólnych polityk uznaje się zwiększone ryzyko przemocy, na jakie narażone są dzieci niepełnosprawne, często nie przewiduje się konkretnych środków. Większość respondentów podkreślało, że polityka powinna realizować całościowy cel i obejmować wszystkie dzieci – w tym dzieci z niepełnosprawnością – co zapewni możliwość uniknięcia stosowania osobnych instrumentów w odniesieniu do różnych grup dzieci (szczegółowa analiza zob. pkt 2.2., 3.1., 3.3. i 4.6. pełnej wersji raportu).

Opinie FRA

Państwa członkowskie UE powinny przeciwdziałać problemowi przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych za pomocą podejścia zintegrowanego. W ramach ogólnej polityki dotyczącej dzieci lub osób niepełnosprawnych należy uznać zwiększone zagrożenie dzieci niepełnosprawnych przemocą i przewidzieć konkretne, specjalistyczne działania i dostępne usługi wsparcia. Zintegrowane podejście umożliwi włączenie ochrony dzieci niepełnosprawnych do ogólnego krajowego systemu ochrony dzieci, a także uwzględnienie we wszystkich działaniach i usługach wsparcia dla dzieci będących ofiarami przemocy uwarunkowań związanych z wiekiem, płcią i rodzajem niepełnosprawności.

Służby ochrony dzieci powinny zapewniać dzieciom niepełnosprawnym i ich rodzinom pełne wsparcie. Powinny również mieć na uwadze inne aspekty zwiększające narażenie dzieci na przemoc, takie jak płeć, pochodzenie etniczne i sytuacja społeczno-materialna. Programy zapobiegania przemocy mogą obejmować programy wczesnej interwencji, działania mające na celu zwiększanie świadomości, szkolenia z zakresu odpowiedzialnego rodzicielstwa i wsparcie dla rodzin, a także programy opieki tymczasowej.

Państwa członkowskie UE powinny dopilnować, by organy sektora publicznego monitorowały sytuację dzieci niepełnosprawnych, zwłaszcza pod kątem przemocy. Powinny wykorzystywać, w stosownych przypadkach, niezależne mechanizmy monitorowania określone w art. 33 ust. 2 CRPD, a także angażować krajowe instytucje ds. praw człowieka.

Wzmacnianie ram prawnych i polityki ochrony dzieci niepełnosprawnych

Respondenci zidentyfikowali szereg wyzwań związanych z przeciwdziałaniem przemocy skierowanej wobec dzieci i zapewnieniem skutecznego ścigania przestępstw przeciwko dzieciom. Należą do nich trudności z postrzeganiem dzieci niepełnosprawnych jako wiarygodnych świadków w sądzie, brak przeszkolonych pracowników, brak odpowiednich do wieku i dostępnych mechanizmów składania skarg i niski odsetek zgłaszanych przestępstw.

Z badań FRA wynika, że większość państw członkowskich UE uznaje niepełnosprawność i wiek pokrzywdzonego za okoliczność obciążającą sprawców przestępstw z użyciem przemocy. Na szczęblu UE dzieci niepełnosprawne chroni przed przemocą kilka dyrektyw. Dyrektywa 2011/93/UE w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej oraz dyrektywa 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw (dyrektywa w sprawie ofiar przestępstw) mają na celu zapewnienie pewnego poziomu ujednoczenia przepisów prawa karnego, między innymi w zakresie wspierania dzieci pokrzywdzonych przestępstwem, zgłaszania przestępstw i ścigania sprawców.

Tylko w 13 państwach członkowskich UE kodeksy karne odnoszą się do uprzedzeń ze względu na niepełnosprawność. Spośród tych państw nieliczne oddzielają motywację wynikającą z nienawiści od zwykłych kategorii przestępstw, stosując podwyższone kary w celu uwypuklenia powagi przestępstw motywowanych uprzedzeniami; większość uznaje motywę wynikającą z uprzedzeń jako okoliczność obciążającą.

Komisja Europejska przyjęła dokumenty dotyczące zarówno polityki w zakresie praw dzieci, jak i niepełnosprawności – odpowiednio Agendę UE na rzecz praw dziecka oraz Europejską strategię w sprawie niepełnosprawności 2010–2020. Oba dokumenty odnoszą się do praw dzieci niepełnosprawnych. Ponadto Komisja powołała dwie grupy składające się z przedstawicieli państw członkowskich – w skład jednej wchodzi eksperci ds. praw dzieci, a drugiej ds. praw osób niepełnosprawnych, które umożliwiają współpracę i wymianę informacji, doświadczeń oraz dobrych praktyk. Będąc stroną CRPD, UE jest związana zobowiązaniami konwencji w zakresie swoich kompetencji. W uwagach końcowych do wstępnego raportu UE, Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych zaleca przede wszystkim lepsze uwzględnienie praw niepełnosprawnych chłopców i dziewcząt we wszystkich strategiach dotyczących niepełnosprawności.

W Parlamencie Europejskim działają dwie specjalnie powołane intergrupy – jedna z nich zajmuje się kwestiami związanymi z dziećmi, a druga problemami związanymi z polityką dotyczącą niepełnosprawności. Struktury te mogłyby poświęcać, w swoich dyskusjach i działaniach, więcej uwagi dzieciom niepełnosprawnym, zwłaszcza kwestiom ich ochrony przed przemocą (zob. rozdziały 1 i 2 pełnej wersji raportu).

Opinie FRA

Państwa członkowskie UE powinny zapewnić dzieciom niepełnosprawnym będącym ofiarami przemocy i ich rodzinom pełną dostępność usług wsparcia dla ofiar oraz sądowych i pozasądowych mechanizmów naprawienia szkody. Powinny również promować zgłaszanie i rejestrowanie incydentów poprzez aktywne działania informacyjne. Mechanizmy naprawienia szkody powinny obejmować rozwiązania stosowne do wieku i rodzaju niepełnosprawności oraz profesjonalne wsparcie.

Państwa członkowskie powinny dopilnować, by w wyjaśnianiu zgłoszonych incydentów przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych oraz działaniach podejmowanych w ich następstwie uczestniczyli przeszkoleni pracownicy. Dotyczy to również indywidualnej oceny wymaganej na podstawie dyrektywy w sprawie ofiar przestępstw.

Państwa członkowskie muszą dopilnować, by wiek oraz niepełnosprawność ofiary były uznawane za okoliczności obciążające sprawcę w kontekście przemocy na tle seksualnym, zgodnie z dyrektywą w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej. Powinny rozważyć traktowanie niepełnosprawności na równi z innymi rodzajami uprzedzeń i surowsze karanie sprawców przestępstw motywowanych uprzedzeniami, jak zasugerowano w raporcie FRA zatytułowanym Equal protection for all victims of hate crime – The case of people with disabilities (Równe traktowanie wszystkich ofiar przestępstw z nienawiści – Przypadek osób niepełnosprawnych).

Komisja Europejska powinna zastanowić się nad uwzględnieniem kompleksowej, opartej na prawach strategii na rzecz dzieci niepełnosprawnych w przyszłych przeglądach Agendy na rzecz praw dziecka UE i innych inicjatyw polityki na rzecz praw dziecka. Śródkokresowy przegląd Europejskiej strategii w sprawie niepełnosprawności 2010–2020 powinien prowadzić do wyraźnego określenia działań na rzecz ochrony, upowszechniania i realizacji praw dzieci niepełnosprawnych, ze szczególnym odniesieniem do zapobiegania przemocy.

Zapewnienie koordynacji i ustanowienie punktu koordynacji działań na rzecz dzieci niepełnosprawnych

Badani podkreślali, że w celu zapobiegania przemocy skierowanej wobec dzieci niepełnosprawnych niezbędne jest utworzenie całościowych ram skupiających wszystkie organizacje ds. ochrony dzieci. W ich skład powinny wchodzić organizacje osób niepełnosprawnych i organizacje reprezentujące dzieci niepełnosprawne i ich rodziny. Respondenci podkreślali, że współpraca musi się rozpocząć na etapie opracowywania strategii i planów działania, a następnie znaleźć swoje odzwierciedlenie w rzeczywistym wdrażaniu polityk i świadczeniu usług.

Usługi na rzecz dzieci niepełnosprawnych są często wypracowywane przez szereg podmiotów. Aby uniknąć dublowania się działań lub luk, niezbędna jest regularna i skoordynowana współpraca. Respondenci zauważają jednak, że często brak współpracy utrudnia skuteczne świadczenie usług; albo brakuje formalnych mechanizmów koordynacji, albo nie są one stosowane w praktyce; współpraca ma z reguły nieformalny charakter i odbywa się poza ustanowionymi kanałami. Nawet jeżeli wprowadzono sformalizowane mechanizmy współpracy, często nie przeciwdziałają one ryzyku przemocy zagrażającemu dzieciom niepełnosprawnym i nie rozwiązują problemu zwiększonej bezbronności niepełnosprawnych dzieci wobec przemocy. Specjalistom często brakuje kompetencji i wiedzy, by odpowiednio zażegnać potencjalne ryzyko i zaradzić przypadkom niewłaściwego traktowania dzieci niepełnosprawnych.

Dodatkowo respondenci zwracali uwagę na brak ujednoczonych procedur wśród poszczególnych grup zawodowych – policji, pracowników opieki społecznej, ochrony zdrowia i szkolnictwa – i podkreślali, że często brakuje wręcz porozumienia co do tego, jak rozpoznawać przypadki niewłaściwego traktowania dzieci niepełnosprawnych i jak postępować w przypadku ich stwierdzenia (zob. pkt 2.2., 2.3., 4.4. i 4.5. pełnej wersji raportu).

Opinie FRA

Państwa członkowskie UE powinny rozważyć ustanowienie krajowych punktów koordynacji działań na rzecz dzieci niepełnosprawnych, zgodnie z uwagą ogólną nr 9 Komitetu Praw Dziecka (CRC), w celu zapewnienia odpowiedniej koordynacji działań podejmowanych przez wszystkie podmioty – zarówno publiczne, jak i prywatne – świadczące usługi na rzecz dzieci niepełnosprawnych i udzielające im wsparcia. Krajowy punkt koordynacji powinien prowadzić ścisłą współpracę i koordynację działań odbywających się z wykorzystaniem krajowych mechanizmów wdrażania CRPD określonych w art. 33 konwencji.

Aby ułatwić pracę krajowych punktów koordynacji, państwa członkowskie powinny stworzyć, na szczeblu lokalnym, sieć mechanizmów koordynacji odpowiedzialnych za nadzorowanie wdrażania krajowej polityki i działań, usprawnienie opartego na współpracy i zintegrowanego reagowania w przypadkach przemocy i zapewnienie dostatecznego potencjału specjalistów z różnych dziedzin na potrzeby oceny sytuacji ryzyka. Wspomniane mechanizmy koordynacji powinny skupiać profesjonalistów z sektorów ochrony zdrowia, socjalnego i szkolnictwa; organy sądowe, pracowników pomocy społecznej, praktyków zatrudnionych przez organizacje udzielające wsparcia ofiarom, a także przedstawicieli inspektorów ochrony danych i organizacji niepełnosprawnych dzieci i ich rodzin. Pozwoli to uniknąć fragmentaryczności reagowania i usprawni koordynację usług na rzecz dzieci niepełnosprawnych.

Państwa członkowskie powinny rozważyć standaryzację procedur operacyjnych poszczególnych organów odpowiedzialnych za zapobieganie przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych i reagowanie na nią, na przykład, poprzez przyjęcie szczególnych protokołów ustaleń jasno określających obowiązki, procedury i mechanizmy kierowania spraw. Kolejnym skutecznym sposobem promowania współpracy byłaby organizacja obowiązkowych szkoleń dla pracowników różnych służb.

Zmiana postaw społecznych, promowanie różnorodności i przeciwdziałanie izolacji

Przemoc wobec dzieci niepełnosprawnych ma wiele form i pojawia się w różnych środowiskach. Respondenci wskazywali na różne przyczyny przemocy, od negatywnych postaw społecznych wynikających z uprzedzeń i braku wiedzy lub zrozumienia niepełnosprawności po zawodowe lub indywidualne postawy zakorzenione w nietolerancji wobec „innych”.

Według badanych wykluczenie społeczne i izolacja w społeczeństwie zwiększa ryzyko występowania przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych w różnych środowiskach. Wskazywali oni, że izolacja instytucjonalna dzieci niepełnosprawnych ogranicza ich interakcję z ogółem społeczeństwa, utrudniając budowanie powszechnej świadomości i zrozumienia niepełnosprawności.

Respondenci podkreślali również, że dzieci, które są niepełnosprawne i z innych względów nieuprzywilejowane – w związku z sytuacją społeczno-materiałną, pochodzeniem etnicznym, statusem migranta lub płcią – są narażone na zwiększone ryzyko przemocy (zob. pkt 3.2. i rozdział 4 pełnej wersji sprawozdania).

Opinie FRA

Państwa członkowskie UE i UE powinny realizować kampanie uświadamiające i informacyjne mające na celu zwiększanie świadomości CRPD, promowanie różnorodności, zwalczanie uprzedzeń i walkę z napiętnowaniem społecznym i izolacją dzieci niepełnosprawnych. Kampanie te powinny być skierowane do ogółu społeczeństwa, rodziców, dzieci, a także urzędników publicznych i specjalistów pracujących z niepełnosprawnymi dziećmi. Kampanie te mogłyby organizować różne instytucje działające na szczeblu krajowym, jak np. właściwe ministerstwa, krajowe organizacje zajmujące się ochroną praw człowieka, organizacje pozarządowe i inspektorzy ochrony danych.

Promowanie środków zapobiegawczych skupionych na dzieciach i partycypacji dzieci

Z przeprowadzonych badań wynika, że państwa członkowskie UE ustanowiły szereg środków mających na celu przeciwdziałanie przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych, które są skierowane do różnych grup, w tym samych dzieci. Jednak nie zawsze zapewnione jest uwzględnienie dzieci niepełnosprawnych w działaniach głównego nurtu. Respondenci wskazywali, że w związku z izolacją dzieci niepełnosprawne są często wykluczane z formalnych i nieformalnych działań mających nauczyć dzieci, jak identyfikować zagrożenia i reagować na przemoc.

Respondenci wskazują, że jednym z głównych czynników ryzyka jest niewiedza dzieci niepełnosprawnych na temat tego, czym jest znęcanie się i niewłaściwe traktowanie. Wiele dzieci niepełnosprawnych może nie być świadomych, że niektóre zachowania są niedopuszczalne, zwłaszcza w kontekście wykorzystywania seksualnego.

Promowanie partycypacji niepełnosprawnych dzieci i dorosłych jest jednym z głównych filarów CRC i CRPD. Respondenci uważają, że mimo wysiłków inspektorów ochrony danych, organizacji pozarządowych i innych podmiotów dzieci niepełnosprawne są nadal pozbawione możliwości wyrażania swoich poglądów. Jeżeli nie udzieli się dzieciom niepełnosprawnym głosu, pozostają niewidoczne w procesie planowania polityki, a ich potrzeby są niezaspokojone w związku z niedostępnością powszechnie świadczonych usług. Respondenci podkreślają znaczenie objęcia dzieci niepełnosprawnych działaniami wspierającymi ich powszechne uczestnictwo we wszystkich dziedzinach życia jako klucz do zapobiegania przemocy i zapewnienia narzędzi służących identyfikacji i zgłaszania incydentów z użyciem przemocy (zob. pkt 2.5. i rozdziały 3 i 4 pełnej wersji raportu).

Opinie FRA

Państwa członkowskie UE powinny ustanowić, we współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, odpowiednie programy edukacyjne wzmacniające pewność siebie i asertywność dzieci niepełnosprawnych, tak by ułatwić im identyfikację ryzykownych sytuacji i niestosownego zachowania, a także ustalenie, jak i gdzie poszukiwać porady i dochodzić roszczeń. Takie programy powinny obejmować informowanie o relacjach i seksualności w celu umożliwienia dzieciom niepełnosprawnym odróżnienia stosownych od niestosownych zachowań seksualnych.

Państwa członkowskie powinny dopilnować, by programy edukacyjne dotyczące przemocy, znęcania się lub zagadnień związanych z prawami dzieci ogółem były w pełni dostępne dzieciom niepełnosprawnym, niezależnie od rodzaju niepełnosprawności, i by uwzględniały płeć i inne cechy, takie jak przynależność do mniejszości etnicznej lub pochodzenie ze środowiska migrantów.

Mając na uwadze swoje zobowiązania wynikające z CRC i CRPD, państwa członkowskie powinny dopilnować, by głos dzieci niepełnosprawnych był reprezentowany – bezpośrednio i za pośrednictwem organizacji reprezentujących niepełnosprawne dzieci i ich rodziny – w procesie projektowania, wdrażania i monitorowania przepisów, polityk, usług i działań mających przeciwdziałać przemocy wobec nich. W tym celu państwa członkowskie UE powinny rozważyć wzmocnienie istniejących mechanizmów konsultacyjnych, na przykład poprzez powołanie organów doradczych z udziałem niepełnosprawnych dzieci i ich przedstawicieli.

Świadczenie usług skupionych na rodzinie

Przemoc wobec dzieci niepełnosprawnych występuje również w domu. Respondenci wskazywali na wyczerpanie, wypalenie, problemy z finansami oraz poczucie bycia „pozostawionym samemu sobie” wśród rodzin i opiekunów dzieci niepełnosprawnych jako główne czynniki prowadzące do przemocy. Badani podkreślali niedostateczne wsparcie w zakresie ograniczenia obciążeń finansowych, fizycznych i emocjonalnych spoczywających na rodzinach i opiekunach dzieci niepełnosprawnych, a także podkreślali znaczenie zapewnienia programów – jak np. programy opieki tymczasowej – mających na celu zmniejszenie stresu. Wielu respondentów wskazywało, że wsparcia dla dzieci niepełnosprawnych i ich rodzin brakuje zwłaszcza na obszarach wiejskich.

Respondenci uważają, że zagrożenie przemocą i sposób reagowania na nią można wiązać z sytuacją osobistą i rodzinną dziecka, na przykład, z narażeniem na ryzyko ubóstwa, pochodzeniem ze środowisk migrantów lub przynależnością do mniejszości etnicznej, bądź też dorastaniem w rodzinie niepełnej. Respondenci często wspominają o obciążeniu finansowym rodzin jako możliwej przyczynie zaniedbania oraz głównym obszarze, w którym niezbędne jest wsparcie socjalne. Respondenci stwierdzili, że rodziny żyjące poniżej granicy ubóstwa mają mniejszą wiedzę i dostęp do usług, a tym samym mniejsze możliwości uzyskania wsparcia.

Respondenci zauważali ponadto, że niepełnosprawność członka rodziny, w szczególności dziecka, może wywoływać poczucie wstydu, a niepełnosprawność może być uznawana za tabu. To sprawia, że członkowie rodziny niechętnie zwracają się o wsparcie w przypadku wyczerpania lub wypalenia (zob. pkt 3.2., 3.3., 4.3. i 4.6. pełnej wersji raportu).

Opinie FRA

Państwa członkowskie UE powinny zapewnić służbom ochrony dzieci niezbędne szkolenia i zasoby, tak by zapobiegać porzucaniu dzieci i udzielać wsparcia umożliwiającego dzieciom niepełnosprawnym pozostanie z rodziną, przy jednoczesnym zabezpieczeniu ich dobra. W tym celu służby odpowiedzialne za ochronę dzieci powinny zapewniać rodzinom ukierunkowane informacje, wytyczne, porady, działania w zakresie wsparcia wzajemnego i szkolenia, a także bezpośrednie i pośrednie wsparcie finansowe odzwierciedlające potrzeby dzieci niepełnosprawnych i ich rodzin. Należy oferować rodzicom i innym opiekunom, po przystępnej cenie, programy opieki tymczasowej, tak aby zapobiegać wypaleniu lub zaniedbaniu dzieci w wyniku wyczerpania.

Państwa członkowskie powinny dopilnować, by służby odpowiedzialne za ochronę dzieci uwzględniły wielowarstwowość ryzyka, na jakie narażone są dzieci niepełnosprawne, w tym poprzez wczesną identyfikację ryzyka i kompleksowe usługi wsparcia skoncentrowane na rodzinie. Szczególną uwagę – między innymi poprzez działania informacyjne prowadzone przez organizacje reprezentujące dzieci i niepełnosprawne dzieci oraz dorosłych – należy poświęcić rodzinom migrantów i niepełnym rodzinom, zagrożonym ubóstwem lub znajdującym się w trudnej sytuacji z innych względów, a także rodzinom zamieszkującym obszary wiejskie, ponieważ rodziny te mogą nie wiedzieć o dostępnym wsparciu.

Zapewnienie integracyjnego szkolnictwa i uczestniczenia we wszelkich aspektach życia na równi z innymi

Respondenci wskazują, że dzieci niepełnosprawne są bardziej narażone na niewłaściwe traktowanie w szkole, zarówno ze strony rówieśników, jak i nauczycieli. Świadczy to o braku odpowiednich mechanizmów gwarantujących integrację dzieci niepełnosprawnych w ramach głównego nurtu szkolnictwa, niedostatecznym przeszkoleniu nauczycieli i braku rozbudowanych mechanizmów zapobiegawczych. Respondenci mówili o powszechnym nękanii dzieci niepełnosprawnych, a także innych, bardziej subtelnych formach przemocy, takich jak wykluczenie i izolacja. Z badań wynika, że państwa członkowskie stosują różne instrumenty przeciwdziałania nękanii w szkołach i że instrumenty te mogłyby w większym stopniu uwzględniać dzieci niepełnosprawne.

Artykuł 24 CRPD odzwierciedla wyraźne zobowiązanie Państw Stron do zapewnienia dzieciom niepełnosprawnym integracyjnego systemu kształcenia i zobowiązuje państwa do udzielania wsparcia niezbędnego dla zapewnienia pełnego i równoprawnego uczestnictwa w edukacji. Wielu respondentów wskazywało na trudności z zapewnieniem integracyjnego kształcenia, twierdząc, że zagwarantowanie bezpiecznego środowiska wszystkim dzieciom, w tym niepełnosprawnym, w ogólnodostępnych szkołach wymaga odpowiedniego wsparcia w celu umożliwienia autentycznego uczestnictwa, a nie tylko integracji (zob. pkt 3.3., 4.2. i 4.4. pełnej wersji raportu).

Opinie FRA

Państwa członkowskie UE powinny dopilnować, by szkoły stwarzały bezpieczne i wspierające środowisko, nietolerujące żadnych form przemocy, i by posiadały skuteczne mechanizmy reagowania na najwcześniejsze objawy wrogości. W ramach polityki przeciwdziałania nękanii dzieciom niepełnosprawnym należy poświęcić szczególną uwagę.

Państwa członkowskie powinny dopilnować, by wszyscy nauczyciele, pracownicy nienależący do kadry nauczycielskiej i inni pracownicy szkolnictwa posiadali umiejętności i narzędzia niezbędne do identyfikowania przypadków przemocy skierowanej wobec niepełnosprawnych dzieci w szkole i reagowania na nie. Organy odpowiedzialne za szkolnictwo powinny rozważyć włączenie praw dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci niepełnosprawnych, do programów szkoleń dla nauczycieli. Powinny również zaradzić brakowi lub niedostatkom odpowiedniego szkolenia z zakresu rozpoznawania przemocy i wczesnej interwencji.

Krajowe organizacje funkcjonujące w obszarze praw człowieka, w tym organy ds. równości, krajowe instytucje zajmujące się ochroną praw człowieka i rzecznicy praw dziecka, powinny uzyskać uprawnienia, zasoby i zachęty do monitorowania i zwiększania świadomości praw dzieci niepełnosprawnych w toku kształcenia i do wyjaśniania przypadków przemocy, odmowy dostępu do powszechnego szkolnictwa i nękania dzieci niepełnosprawnych oraz podejmowania stosownych działań.

Organizacje reprezentujące dzieci i dzieci oraz dorosłych z niepełnosprawnością powinny być zachęcane do wspierania dzieci niepełnosprawnych i ich rodzin w celu zapewnienia ich uczestnictwa w kształceniu i powinny przygotowywać oraz prowadzić kampanie, na których cele mogłyby stanąć osoby niepełnosprawne upominające się o swoje prawa i osoby będące wzorami do naśladowania. Docieranie do władz szkół w celu informowania ich o szczególnych potrzebach pod względem wsparcia dzieci z różnymi rodzajami i o różnym stopniu niepełnosprawności wzmocniłoby efektywność tych działań.

Wzmożenie wysiłków na rzecz deinstytucjonalizacji i wzmocnienia monitorowania instytucji

Brakuje wiarygodnych danych na temat dokładnej liczby dzieci umieszczonych w różnego rodzaju instytucjach, ale z szacunków wynika, że w całej UE w instytucjach opiekuńczych mieszka około 150 000 dzieci. W ostatnich latach państwa członkowskie poczyniły postępy w stopniowym przechodzeniu z systemów opieki instytucjonalnej na opiekę rodzinną. Niemniej instytucjonalizacja dzieci niepełnosprawnych w dalszym ciągu pozostaje problemem, co regularnie podkreślają komitety CRC i CRPD. Instytucjonalizacja zwiększa prawdopodobieństwo, że dzieci będą padały ofiarą zaniedbania i przemocy psychicznej, fizycznej i seksualnej; niektórzy respondenci postrzegają samą instytucjonalizację jako formę przemocy. Ponadto kontrole pracowników instytucji opiekuńczych w państwach członkowskich nie zawsze obejmują wszystkie rodzaje personelu, a ich częstotliwość nie jest określona prawem. W odczuciu respondentów przemoc i zaniedbanie można łatwo zataić w instytucjach opiekuńczych. Badani krytykowali mechanizmy monitorowania za brak rygorystyczności, podkreślając przy tym, że kontrole bywają niesystematyczne i nie są podejmowane zapobiegawczo, lecz w reakcji na zdarzenie – na przykład po wystąpieniu doniesień mediów o molestowaniu lub zgonach w danej instytucji. Niektórzy respondenci twierdzili ponadto, że organom odpowiedzialnym za nadzór brakuje kompetencji lub niezależności.

Do innych wyzwań podkreślanych przez respondentów należą trudne warunki pracy personelu, skutkujące wypaleniem, a także szkolenia, które są niedostateczne, sporadyczne i często nieobowiązkowe.

Pakiet aktów prawnych uchwalony na potrzeby europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych na lata 2014–2020 przyniósł ważne zmiany, które nadają priorytetowe traktowanie deinstytucjonalizacji i zapewniają zgodność działań z CRPD. Kryteria związane z propagowaniem integracji społecznej i zwalczania ubóstwa oraz dyskryminacji – tak zwane „warunki ex ante”, które państwa członkowskie muszą spełnić, by skorzystać z europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych – są szczególnie istotne i obejmują „działania umożliwiające przejście od opieki instytucjonalnej do opieki środowiskowej” (zob. pkt 3.2. i 3.3. pełnej wersji raportu).

Opinie FRA

Państwa członkowskie powinny rozważyć zakaz umieszczania dzieci – szczególnie poniżej trzeciego roku życia – w instytucjach opiekuńczych, niezależnie od rodzaju lub stopnia niepełnosprawności, zgodnie z wytycznymi ONZ dotyczącymi alternatywnych form opieki nad dziećmi. Państwa członkowskie powinny skierować zasoby na rzecz szybkiej deinstytucjonalizacji opieki na niepełnosprawnymi dziećmi i ich pełnej integracji społecznej. W tym zakresie państwa członkowskie powinny korzystać z europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych, tak by wspierać zarówno niepełnosprawne dzieci, jak i ich rodziny w przejściu od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej.

Państwa członkowskie powinny wzmocnić monitorowanie i kontrole instytucji opiekuńczych i innych zamkniętych zakładów opieki w celu przeciwdziałania zaniedbaniu podopiecznych, ich niewłaściwemu traktowaniu i innym formom przemocy. Jest to szczególnie istotne w toku deinstytucjonalizacji (finansowanej częściowo ze środków europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych). Monitorowanie powinno być niezależne, odbywać się przy zapewnieniu odpowiednich zasobów i obejmować kontrole regularne i niezapowiedziane.

Opracowanie ukierunkowanych narzędzi, przeznaczenie wystarczających zasobów i poprawa potencjału zasobów ludzkich

Z przeprowadzonych badań wynika, że istniejące krajowe ramy prawne i polityki mogą być skuteczne w przeciwdziałaniu przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych tylko wówczas, gdy na ich wdrażanie przeznaczone zostaną dostateczne środki. Wśród głównych przeszkód w skutecznym przeciwdziałaniu przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych respondenci wymieniają przeciążenie i braki kwalifikacji pracowników, wypalenie zawodowe, niedofinansowanie i trudne warunki pracy.

Respondenci sugerują, że oprócz „wyspecjalizowanych” pracowników, którzy mają kontakt z niepełnosprawnymi dziećmi na co dzień, szkoleniem z zakresu praw dzieci niepełnosprawnych, dostępnych metod komunikacji oraz metod i procedur identyfikowania przemocy, reagowania na nią i jej zgłaszania należy objąć również przedstawicieli zawodów o bardziej ogólnym charakterze, w tym lekarzy, pielęgniarki i nauczycieli.

Za jedną z głównych przeszkód w stosowaniu przepisów i realizacji polityki respondenci uznają brak praktycznych wytycznych i narzędzi. Te powinny być skierowane do przedstawicieli różnych zawodów i wyraźnie określać sposoby zapobiegania przemocy i reagowania na nią.

UE ustanowiła unijne programy finansowania – takie jak program „Prawa, równość i obywatelstwo” na lata 2014–2020, który w 2013 r. zastąpił program Daphne – w celu wspierania działań w zakresie badań, szkoleń, opracowania wytycznych i wymiany dobrych praktyk, między innymi w obszarze przeciwdziałania przemocy wobec dzieci. Respondenci dostrzegają pozytywny wpływ, jaki programy te mogą mieć na szczelbu krajowym (zob. pkt 2.3., 4.4. i 4.6. pełnej wersji raportu).

Opinie FRA

Państwa członkowskie UE powinny ułatwiać skuteczne wdrażanie istniejących przepisów i polityk dotyczących zapobiegania przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych poprzez opracowanie praktycznych wytycznych, protokołów i szkoleń w celu umożliwienia specjalistom rozpoznawania przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych, udzielania odpowiedniego wsparcia ofiarom i ich rodzinom oraz zagwarantowanie ścigania sprawców. Narzędzia te powinny być opracowywane wspólnie z organizacjami reprezentującymi niepełnosprawne dzieci i dorosłych oraz ich rodziny i powinny być wspierane zasobami ludzkimi i finansowymi niezbędnymi do ich wdrożenia.

Państwa członkowskie powinny weryfikować wymagane kwalifikacje i warunki pracy personelu mającego styczność z niepełnosprawnymi dziećmi, tak by upewnić się, że dysponuje on umiejętnościami i czasem niezbędnymi do zapobiegania przemocy wobec dzieci i reagowania na nią.

Państwa członkowskie powinny zapewnić obowiązkowe szkolenia dla pracowników, którzy mogą zetknąć się w swojej pracy z niepełnosprawnymi dziećmi. Takie szkolenie powinno opierać się na systematycznej ocenie potrzeb i obejmować tematykę związaną z ramami prawnymi i polityki, zarządzaniem stresem i rozpoznawaniem oraz zgłaszaniem przemocy. Szkolenie powinno również obejmować efektywne sposoby komunikowania się z dziećmi, w tym cierpiącymi na upośledzenie słuchu, poznawcze, mowy, intelektualne i psychospołeczne. Szkoleniem należy objąć przedstawicieli różnych zawodów, w tym: nauczycieli i innych pracowników sektora edukacji, lekarzy, pielęgniarki i innych pracowników służby zdrowia, a także dostawców wyspecjalizowanych i ogólnych usług dla dzieci i pracowników opieki społecznej.

Należy opracować wytyczne i zestawy narzędzi dla praktyków mających do czynienia z niepełnosprawnymi dziećmi, a także pracowników świadczących usługi o powszechnym charakterze – jak pracownicy służby zdrowia i szkolnictwa – w celu zapewnienia jasnych wytycznych dotyczących zakresu obowiązków, zapobiegania przemocy, kierowania spraw i kroków podejmowanych w przypadku podejrzenia przemocy.

Aby osiągnąć trwałe i konkretne rezultaty w obszarze integracji społecznej, państwa członkowskie powinny korzystać z dostępnych funduszy UE – na przykład ze środków europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych oraz programu „Prawa, równość i obywatelstwo” – w celu wypracowania środowiskowych usług dla dzieci i ich rodzin oraz zwiększania świadomości społecznej.

Komisja Europejska powinna dopilnować wdrożenia uwag końcowych Komitetu Praw Osób Niepełnosprawnych dotyczących korzystania z funduszy strukturalnych i inwestycyjnych. Zalecono w nich, by Unia Europejska wzmocniła nadzór nad wykorzystaniem europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych, tak by zagwarantować ich używanie wyłącznie do celów opracowywania usług wsparcia dla osób niepełnosprawnych w społeczności lokalnej, a nie przebudowy lub rozbudowy instytucji, a także by Unia Europejska zawieszała, wstrzymywała lub żądała zwrotu płatności w przypadku naruszeń zobowiązań do poszanowania praw podstawowych.

Gromadzenie danych

Badania ukazują zwiększoną świadomość przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych i obowiązków prawnych ustanowionych CRC i CRPD, lecz nadal brakuje wiarygodnych danych dotyczących sytuacji w UE. Respondenci uważają, że brak informacji na temat skali, form i cech przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych ogranicza rozwój ukierunkowanych polityk i programów. Nie dysponując odpowiednimi danymi, usługodawcy nie są świadomi potrzeb dzieci niepełnosprawnych, a to z kolei pozbawia je możliwości korzystania z usług, które są niedostępne i niedostosowane do ich potrzeb.

Z przeprowadzonych badań wynika również, że niektóre kraje gromadzą dane dotyczące osób niepełnosprawnych, ale nie filtrują tych danych według wieku, podczas gdy inne zbierają dane dotyczące przemocy wobec dzieci ogółem, nie gromadząc informacji o niepełnosprawności. Dotyczy to zarówno oficjalnych źródeł rządowych, jak i informacji gromadzonych przez organizacje pozarządowe.

Według respondentów, w przypadku gdy dane i badania dotyczące sytuacji dzieci niepełnosprawnych są dostępne, należy zapewnić ich jak najszersze upowszechnienie wśród wszystkich zainteresowanych podmiotów w celu inicjowania reform i ukierunkowanych działań w oparciu o zgromadzone dowody (zob. pkt 2.4. i 4.2. pełnej wersji raportu).

Opinie FRA

W świetle swoich obowiązków wynikających z prawa międzynarodowego, UE i państwa członkowskie powinny gromadzić zdezagregowane dane statystyczne i wyniki badań, które umożliwią im sformułowanie i wdrażanie polityki na rzecz zapobiegania przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych i rozwiązywania związanych z nią problemów. Państwa członkowskie, które już gromadzą dane o przemocy wobec dzieci, powinny upewnić się, że dane są odpowiednio zdezagregowane i są w dostępnych formatach. Dane powinny obejmować co najmniej informacje o zgłaszanych przypadkach przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych, a także o dochodzeniach, oskarżeniach i świadczonych usługach ochrony. Gromadzone dane powinny obejmować informacje o rodzaju przemocy, w tym czy wynika ona z dyskryminacji lub uprzedzeń, sprawcy, rodzaju upośledzenia, w tym czy występuje kilka upośledzeń albo ciężkie upośledzenie, a także o innych cechach ofiary, takich jak płeć, pochodzenie ze środowiska migrantów i sytuacja społeczno-materiałna, w celu ujawnienia schematów występowania przemocy i dostarczenia informacji o podgrupach dzieci niepełnosprawnych.

Państwa członkowskie powinny również gromadzić i publikować zdezagregowane dane dotyczące funkcjonowania numerów interwencyjnych, telefonów zaufania dla dzieci oraz usług pomocy ofiarom.

Państwa członkowskie powinny rozważyć stworzenie bazy danych wyszczególniającej poszczególne formy wsparcia świadczonego przez służby publiczne i organizacje społeczeństwa obywatelskiego, w tym organizacje osób niepełnosprawnych i organizacje pomocy ofiarom. Ta baza danych mogłaby również pełnić funkcję punktu dostępu do istniejących narzędzi, takich jak szkolenia lub materiały uświadamiające.

Państwa członkowskie mogłyby rozważyć opracowanie, przy wsparciu FRA, wskaźników praw podstawowych, które byłyby pomocne w monitorowaniu i ocenie realizacji polityki i działań w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych.

Dzieci niepełnosprawne napotykają poważne trudności w korzystaniu z przysługujących im praw podstawowych. Są często wykluczane ze społeczeństwa, a niektóre z nich mieszkają w placówkach opiekuńczych, z dala od swoich rodzin. Są również pozbawione dostępu do podstawowych usług, takich jak opieka zdrowotna i edukacja, i spotykają się z napiętnowaniem i dyskryminacją oraz przemocą seksualną, fizyczną i psychiczną. Prawo do ochrony przed wszelkimi formami przemocy jest przewidziane zarówno prawem międzynarodowym, europejskim, jak i krajowym. Jednak mimo środków ochrony stosowanych w Unii Europejskiej niepełnosprawne dziewczęta i niepełnosprawni chłopcy są bardziej narażeni na przemoc, wykorzystywanie seksualne lub nękanie w domu lub w instytucjach niż ich rówieśnicy; często przemoc, której doświadczają, jest bezpośrednio związana z ich niepełnosprawnością.

Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej zbadała istotną – lecz nieobjętą dostateczną sprawozdawczością – kwestię przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych, przeprowadzając analizę dostępnych danych i rozmowy z posiadającymi odpowiednią wiedzę zainteresowanymi osobami. Niniejszy raport przedstawia wyniki tych badań. Opisano w nim istotne normy międzynarodowe i europejskie i dokonano przeglądu krajowych przepisów i polityk w obszarze przeciwdziałania przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych. W raporcie przeanalizowano również zakres i przyczyny przemocy, rodzaje otoczenia, w której ma ona miejsce, i jej formy, a także przedstawiono działania i inicjatywy na rzecz zapobiegania przemocy.

Dalsze informacje:

Pełna wersja raportu FRA – *Przemoc wobec dzieci niepełnosprawnych: prawodawstwo, polityki i programy w UE* – zob. <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/violence-children-disabilities-eu>

Zobacz również inne publikacje FRA w tym obszarze:

- FRA (2015), raport pt. *Equal protection for all victims of hate crime – The case of people with disabilities* (Jednakowa ochrona wszystkich ofiar przestępstw z nienawiści – Przypadek osób niepełnosprawnych) Wiedeń, FRA, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-focus-03-hate-crime-disability_en_o.pdf (dostępny w języku angielskim)
- FRA (2015), *Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku – opinie i doświadczenia specjalistów – Podsumowanie*, Luksemburg, Urząd Publikacji, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-professionals-childrens> (dostępny w językach UE)
- FRA (2015), *Mapping of child protection systems* (Mapowanie systemów ochrony dzieci) (dokument dostępny online), <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/comparative-data/child-protection> (w języku angielskim, francuskim i niemieckim)

Przegląd działań FRA dotyczących osób niepełnosprawnych jest dostępny pod następującym adresem: <http://fra.europa.eu/en/theme/people-disabilities>, natomiast opis działań FRA dotyczących praw dziecka można znaleźć tutaj: <http://fra.europa.eu/en/theme/rights-child>.

FRA – AGENCJA PRAW PODSTAWOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wiedeń – Austria
Tel. +43 158030-0 – faks +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

© Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, 2015
Zdjęcia: © Shutterstock

Print: ISBN 978-92-9491-088-2, doi:10.2811/089861
PDF: ISBN 978-92-9491-082-0, doi:10.2811/526318